

Jeuk

Ik zat op de basisschool, die toen nog lagere school heette, en was door niet meer te achterhalen oorzaken bezig helemaal verslingerd te raken aan vlinders, motten en rupsen. Het aardige voor een beginnend lepidopterist is natuurlijk dat alles nog moet worden ontdekt, alles wat je tegenkomt is weer een nieuwe belevenis. Zo ook die keer dat ik op struiken (Cotoneaster volgens mijn aantekenschriftje van destijds) spinsels tegenkwam met indrukwekkend fraaie rupsen. Mooie oranjerode lengtestrepen, rode vlekken op de rug, en allerhande plukjes witte en bruine haren. Ik wreef mijn ogen erbij uit. Iets wat ik maar beter niet had kunnen doen, zo bleek al snel. Een paar uur nadat ik met een handvol van die beesten was thuisgekomen en de rupsen naar een kweekkooi had overgebracht, begon de ellende. Overal op handen en armen kwamen rode en hevig jeukende vlekken en bultjes opzetten. En kijken naar de buit kon ik alleen nog maar met pijnlijke rode jongetjesogen. En zo was deze gevoelige ontmoeting met rupsen van de bastaardsatijnvlinder mijn eerste persoonlijke ervaring met wat in de literatuur ook wel wordt aangeduid als lepidopterisme: het optreden van irritaties en ontstekingen van huid, ogen en ook luchtwegen door contact met brandharen van rupsen en vlinders. Of nog iets preciezer: bij lepidopterisme gaat het om reacties van ons lichaam na contact met brandharen van vlinders, het optreden van vergelijkbare effecten na contact met brandharen van rupsen heet erucisme. De bekendste boosdoener in Nederland is de eikenprocessierups, maar ook andere soorten processierupsen kunnen de irritaties veroorzaken. Het probleem is niet gering: volgens sommige schattin-

gen zou het in Nederland jaarlijks gaan om zo'n 80.000 slachtoffers door de eikenprocessierups. Hoe ernstig de klachten zijn, is verschillend. Dat hangt af van de intensiteit van de blootstelling, maar ook van de individuele (over)gevoeligheid. De een kan er beter tegen dan de ander. Irritante vlindersoorten komen vrijwel overal op de wereld voor. Een bekende lastpak in het noordoosten van Zuid-Amerika is een kleine soort nachtpauwoog, *Hylesia metabus*, die leeft in mangrovebossen en in het oerwoud. Net als rupsen van de bastaardsatijnvlinder en de processierupsen leven de rupsen van deze soort het grootste deel van hun leven bij elkaar. De eieren worden afgezet in legsels die het vrouwtje bedekt met een soort haarborstels. De groepen harige rupsen kunnen voorkomen in aantallen die soms

epidemische hoeveelheden aannemen.

Nog spectaculairder zijn rupsen van het geslacht *Lonomia* en dan met name de soort *Lonomia obliqua*, ook een soort uit de familie van de nachtpauwogen. De rupsen zijn niet alleen spectaculair vanwege hun bizarre uiterlijk – dit in tegenstelling tot de nogal saai ogende vlinders –, maar ook vanwege het heftige effect (*lonomiasis*) van het gif dat ze bij zich dragen. Jaarlijks kosten deze rupsen, die niet heel opvallend op boomstammen kunnen zitten, meerdere mensen het leven. Dus wees verstandig als u in het oerwoud rondstapt en ga niet even heel vermoeid tegen een woudreus leunen. En laat riskante ontmoetingen met de natuur vooral over aan onwetende schooljongetjes en aan overmoedige grote jongens zoals Freek Vonk.

Tekst:
René Marcelis
Tekening:
Peter Wetzels

